

Asia: VN/489/2021

**Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi
perusopetuslain, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain ja lukiolain
muuttamisesta**

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

ESITYKSEN TAVOITTEET:

Syyttäjälaitos esittää pyydettyä lausuntoaan seuraavaa:

Syyttäjälaitos pitää lakiehdotusten tavoitteita kaikille turvallisen opiskeluympäristön turvaamisesta tärkeinä ja kannatettavina. Turvallinen opiskeluympäristö on jokaisen lapsen ja nuoren perusoikeus ja tämä edellyttää esityksen yleisperusteluissa lausutuvin tavoin puuttumista muita oppilaita ja opiskelijoita häiritsevään käyttäytymiseen.

Syyttäjälaitos katsoo, että täsmällisillä ja opetustoimen henkilökunnan oikeuksia ja velvollisuuksia selkeästi säätelevillä säännöksillä voitaisiin esityksestä ilmenevin tavoin tehokkaammin ennaltaehkäistä ja puuttua oppilaitoksissa tapahtuvaan kiusaamiseen, häirintään, väkivaltaan sekä muiden rikosten tunnusmerkistöt täyttäviin tekoihin.

Syyttäjälaitos katsoo, että on tärkeää säätää oppilaitosten henkilökunnalle riittävät ja asteittain ankaroituvat keino puuttua oppilaitoksissa tapahtuvaan häiriökäyttäytymiseen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja ajallisesti nopeasti. Kurinpitosäännösten selkeydellä mahdollistetaan se, että kaikkia kurinpitokeinoja käytetään nykyistä aktiivisemmin ja ottaen huomioon lasten ja nuorten ikä ja kehitystaso. Kurinpitosäännösten ja menettelyn selkeydellä turvataan oppilaiden ja opiskelijoiden oikeuksien lisäksi myös opetustoimen henkilökunnan oikeusturva työtehtävissä ja virkatoimissa.

Syyttäjälaitos haluaa tässä yhteydessä painottaa, että rikosprosessia tulisi erityisesti nuorten henkilöiden kohdalla pitää viimesijaisena keinona puuttua muun muassa kiusaamiseen, häirintään ja väkivaltaan. Yhteiskunnan toimenpiteiden painopisteen tulisi olla kriminaalipoliittisesti vahvasti rikosten ennaltaehkäisemisessä ja rikosmyönteiseen elämäntapaan puuttumisessa. Oppilaitoksissa tapahtuvat syrjintä-, kiusaamis-, häirintä- ja väkivaltakokemukset voivat yhtenä tekijänä altistaa lapsia ja nuoria myöhempään syrjäytymiseen, pettymyksiin yhteiskunnan toimintaa ja instituutioita kohtaan sekä osaltaan johtaa rikosten tekemiseen myöhemmässä vaiheessa. Tämä on tuotu esille myös eduskunnalle annetussa valtioneuvoston sisäistä turvallisuutta koskevassa selonteossa. Selonteon mukaan toistuva ja vakava rikollisuus kasautuu Suomessa pienelle joukolle lapsia ja nuoria. Lisäksi nuoret, jotka tekevät paljon rikoksia ovat usein myös itse rikosten uhreja (Valtioneuvoston julkaisuja 2021:48, s. 15–16).

LAKIEHDOTUKSET 1 – 3.

Syyttäjälaitos kannattaa lakiehdotuksiin 1– 3 sisältyviä kaksoisrangaistavuuden kieltoa (ne bis in idem) koskevan sääntelyn kumoamista. Syyttäjälaitos kannattaa myös lakeihin tehtävää terminologista muutosta, joilla kurinpitörangaistukset määriteltäisiin jatkossa kurinpitotoimiksi.

Lakiehdotuksessa 1 perusopetuslain (628/1998) 36 §:ää ehdotetaan muutettavaksi muun muassa siten, että laissa määritelty kirjallinen varoitus ja määräaikainen erottaminen muutettaisiin terminologisesti kurinpitotoimiksi. Esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa terminologinen muutos viittaisi siihen, että edellä mainituissa seuraamuksissa kysymys olisi kurinpidollisesta eikä rikosoikeudellisesta seuraamuksesta. Lakiehdotuksessa 3 ehdotetaan lakiehdotusta 1 vastaavaa terminologista muutosta lukiolain (714/2018) 41:ään sekä 42 §:n otsikkoon.

Lakiehdotuksissa 1–3 esitetään lisäksi kumottavaksi perusopetuslakiin, ammatillisesta koulutuksesta annettuun lakiin (531/2017) sekä lukiolakiin nykyisin sisältyvät säännökset, jotka koskevat oppilaitoksissa tapahtuvan kurinpitomenettelyn suhdetta syytteen vireillä oloon ja tuomioistuimen ratkaisuun. Voimassa olevien säännösten mukaan sinä aikana, kun oppilasta tai opiskelijaa vastaan on vireillä syyte yleisessä tuomioistuimessa, ei häntä vastaan saa aloittaa tai jatkaa kurinpitomenettelyä. Voimassa olevien lakien mukaan oppilaalle tai opiskelijalle ei saa samasta syystä tuomita kurinpitörangaistusta, jos tuomioistuin on tuominnut oppilaan tai opiskelijan rangaistukseen.

Lakiehdotusten jaksossa 12 (suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys) on ehdotetun sääntelyn tarkoituksella mainittu pyrkimys selkiyttää opetustoimen kurinpitosäännösten suhdetta rikosoikeudelliseen kaksoisrangaistavuuden kieltoon (ne bis in idem). Esityksen mukaan jatkossa opetustoimen kurinpitosäännösten mukaisia seuraamuksia ei tulisi arvioida rangaistusluonteisina seuraamuksina, jolloin yhteys rikosoikeudelliseen menettelyyn poistuisi.

Esityksessä oppilaitoksissa tapahtuvia kurinpitomenettelyjä on arvioitu niin sanottuja Engel-kriteerejä käyttäen. Esityksessä on lisäksi viitattu korkeimman oikeuden ratkaisuun KKO 2012:46,

jossa edellä mainittuja Engel-kriteerejä on arvioitu suhteessa vankeuslain 15 luvun mukaisiin vankilassa tapahtuviin kurinpitotoimiin. Ratkaisussa korkein oikeus ei pitänyt vangille määrättyä vankeuslain 15 luvun 3 ja 4 §:n mukaista kurinpitorangaistusta rikosoikeudellisena rangaistuksena, vaan asiassa oli kysymys vankilan järjestyksen ylläpitoon liittyvästä asiasta.

Vankeuslain (767/2005) 15 luvussa säädetään vankilassa tapahtuvasta kurinpitomenettelystä. Lain 15 luvun 3 §:n mukaan vangille voidaan määrätä kurinpitorangaistus, jos vanki syyllistyy järjestyksirikkomukseen. Kyseisen pykälän 2 momentin mukaan rikoksesta, josta vankilan johtaja on tehnyt ilmoituksen poliisille ei saa määrätä kurinpitorangaistusta. Kurinpitorangaistuksista säädetään vankeuslain 15 luvun 4 §:ssä. Lainkohdassa säädetyt kurinpitorangaistukset ovat varoitus, oikeuksien menetys ja yksinäisyysrangaistus. Edelleen lain 15 luvun 13 §:n mukaan, jos vankia syytetään tuomioistuimessa rikoksesta, josta hänelle on määrätty kurinpitorangaistus, raukeaa kurinpitorangaistus siltä osin kuin sitä ei ole pantu täytäntöön.

Ratkaisussa KKO 2016:1 korkein oikeus on päätenyt täysin päinvastaiseen ratkaisuun kuin edellä mainitussa ja esityksen perusteluissa viitatussa ratkaisussa. Uudemmassa ratkaisussa vankeusvangille oli määrätty vankilassa rikoslain 50 luvun 2a §:n mukaisesta huumausaineen käyttörikoksesta kurinpitorangaistus, jonka katsottiin kuuluvan ne bis in idem -säännön soveltamisalaan syyttäjän myöhemmin vaatiessa tekijälle rangaistusta samasta teosta tuomioistuimessa. Ratkaisussaan korkein oikeus painotti erityisesti sitä, että toisin kuin ratkaisun KKO 2012:46 tapauksessa kurinpitorangaistusta ei oltu määrätty yksinomaan vankeihin kohdistuvien määräysten rikkomisesta vaan yleisesti rangaistavaksi säädetystä menettelystä.

Oppilaitoksissa tapahtuvasta kurinpidosta säädetään voimassa olevan perusopetuslain 36 §:n, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 85 §:n sekä lukiolain 41 §:ssä. Voimassa olevien perusopetuslain 36 §:n ja lukiolain 41 §:n säännösten mukaisesti kurinpitotoimiin voidaan oppilaitoksissa ryhtyä, mikäli oppilas tai opiskelija häiritsee opetusta tai muuten rikkoo järjestystä taikka menettelee vilpillisesti. Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 85 §:n mukaan kurinpitotoimiin voidaan ryhtyä, jos on olemassa vaara, että toisen opiskelijan taikka oppilaitoksessa työskentelevän turvallisuus kärsii opiskelijan väkivaltaisen tai uhkaavan käyttäytymisen vuoksi taikka opiskelija käyttäytyy muuten häiritsevästi.

Syyttäjälaitoksen näkemyksen mukaan kurinpitomenettelyn yhteydessä voisivat tyypillisimmin tulla rikosoikeudellisesti arvioitaviksi esimerkiksi rikoslain (RL 39/1889) 21 luvun pahoinpitelyrikosten (RL 21:4 pahoinpitely, RL 21:7 lievä pahoinpitely), 24 luvun 9:n mukaisen kunnianloukkauksen, 25 luvun 7 §:n mukaisen laittoman uhkauksen, 28 luvun mukaisen varkauden (RL 28:1) ja näpistyksen (RL 28:3), 35 luvun mukaisten vahingontekorikosten (RL 35:1 vahingonteko, RL 35:3 lievä vahingonteko), 41 luvun 4 §:n vaarallisia esineitä koskevien säännösten rikkomisen sekä 41 luvun 5 §:n mukaisen vaarallisen esineen hallussapidon tunnusmerkistöt. Kurinpitomenettelyssä ja rikosprosessissa käsiteltävä sama oppilaitoksessa tapahtunut teko edellyttää lisäksi tekijän olevan rikosoikeudellisesti vastuunalainen, toisin sanoen 15-vuotta täyttänyt.

Syyttäjälaitos katsoo, että vaikka esityksessä onkin lakiehdotuksen tueksi riittävästi perusteltu kaksoisrangaistavuuden kieltoa koskevien säännösten kumoamista, on edelleen mahdollista, että oppilaitoksissa annetun kurinpitotoimen ja rikosoikeudellisen seuraamuksen välinen kysymys tulee ratkaistavaksi tuomioistuimessa syyttäjän ajaessa syytettä oppilaitoksessa tapahtuneesta ja kurinpitotoimella oppilaitoksessa käsitelystä yleisesti rangaistavaksi säädetystä teosta. Syyttäjälaitoksen näkemyksen mukaan mitä vakavammasta teosta on kysymys, tulee oppilaitoksissa pidättyä kurinpitotoimista ja jättää asia rikosoikeusjärjestelmän hoidettavaksi.

LAUSUNON KESKEINEN SISÄLTÖ

Syyttäjälaitos kannattaa lakiehdotuksessa esitettyjä lainsäädäntömuutoksia ja pitää muutosehdotusten taustalla olevia tavoitteita kaikille turvallisen opiskeluympäristön turvaamisesta tärkeinä ja kannatettavina. Erityisesti lakiehdotuksiin sisältyvästä kaksoisrangaistavuuden kieltoa koskevien säännösten kumoamisesta Syyttäjälaitos lausuu, että lakimuutosten jälkeenkin on edelleen mahdollista, että oppilaitoksissa annetun kurinpitotoimen ja rikosoikeudellisen seuraamuksen välinen kysymys tulee ratkaistavaksi tuomioistuimessa syyttäjän ajaessa syytettä oppilaitoksessa tapahtuneesta ja kurinpitotoimella oppilaitoksessa käsitelystä yleisesti rangaistavaksi säädetystä teosta. Syyttäjälaitoksen näkemyksen mukaan mitä vakavammasta teosta on kysymys, tulee oppilaitoksessa pidättyä kurinpitotoimenpiteistä ja jättää asia rikosoikeusjärjestelmän hoidettavaksi.

Rappe Jukka
Syyttäjälaitos

Oikarainen Jukka
Syyttäjälaitos